

28.11.2007

Dnro 2940/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

KIINNIOTON PERUSTEET KYSEENALAISET (ASEM)

1

KANTELU

Kantelija arvosteli kirjeessään poliisin menettelyä Smash Asem -mielenosoituksen yhteydessä. Hän kertoi, että poliisi päästi muita henkilöitä poistumaan, mutta hänet otettiin perusteettomasti kiinni vain hänen ulkonäkönsä perusteella ("irokeesin takia"). Kantelija arvosteli myös mm. kiinniotettujen olosuhteita ja matkapuhelimensa takavarikkoa ja vaati rahallista korvausta kaikille aiheettomasti kiinniotetuille.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Kantelijan vapaudenmenetys

3.1.1

Tapahtumatiedot

Kantelija otettiin kiinni 9.9.2006 klo 22.15 Kaivopihalta epäiltynä mellakasta. Hänet vapautettiin seuraavana päivänä klo 14.50. Hän oli siten vapautensa menettäneenä yli 16 tuntia. Saadun selvityksen mukaan kiinniotettujen kuljettamiseen varatussa linja-autossa kantelijan kiinnioton perusteeksi oli kirjattu: "PKL" (tarkoitetaan pakkokeinolakia) ja "ei poistunut, mellakka".

Kiinnioton tehneet vanhemmat konstaapelit A ja B ovat kertoneet epäiltyä mellakkaa koskeneessa esitutkinnassa todistajana kuultuna ja kantelun johdosta antamassaan selvityksessä, että "määräys oli ottaa kiinni mielenosoituksessa mukana olleet anarkistit" ja että "ylemmältä johdolta oli tullut ohjeet, että anarkistin näköiset henkilöt otetaan kiinni". A ja B ovat kertoneet, että he eivät nähneet kantelijan tekevän Kaivopihassa mitään. Kuitenkin kun kantelija oli poistumassa paikalta, hän A:n ja B:n mukaan peitti päänsä hupparilla "selvästi estäen näyttämästä kasvojaan poliisille". Poliisimiesten kertoman mukaan he vasta kiinnioton tehtyään näkivät kantelijan irokeesitukan.

Kantelijaa ei enää epäillä rikoksesta. Hänelle on 5.2.2007 ilmoitettu kirjeellä, että esitutkinta on hänen osaltaan lopetettu saattamatta asiaa

syyteharkintaan. Samalla on ilmoitettu, että mikäli häneltä oli tutkinnan aikana taltioitu henkilötuntemerkit tai DNA-poskitikkunäyte DNA-tunnisteen määrittämistä varten, ne tullaan hävittämään.

3.1.2

Kannanotto

Rikoslain 17 luvun 2 §:n mukaan mellakasta on tuomittava se, joka väkijoukon selvästi aikoessa käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaa omaisuuteen kohdistuvaa huomattavaa vahinkoa osallistuu teoillaan väkijoukon toimintaan ja jättää tällöin noudattamatta toimivaltaisen viranomaisen laillisessa järjestyksessä antaman hajaantumiskäskyn.

Kantelija oli otettu kiinni Kaivopihalta, jonne paikalla olleiden poliisimiesten kertomusten perusteella oli tosiasiallisesti saarrettu suurehko väkijoukko. Kantelijan kertoman mukaan hän tuli "saartorenkaseen" Vanhan ylioppilastalon kahvilasta. Poliisi otti tuossa tilanteessa rikoksesta epäiltyjä kiinni, mutta kaikkia saartorenkaseen sisään jääneitä henkilöitä ei kuitenkaan otettu kiinni. Herääkin kysymys, miksi kantelija valikoitui kiinniotetuksi. B ja A eivät ole kertoneet, että kantelija olisi jotenkin osallistunut väkijoukon toimintaan tai ollut ylipäätään häiriöksi. Ratkaisevaa näyttää selvityksen mukaan olleen se, että kantelija oli (edelleen) paikalla ja että hän poliisimiesten mukaan peitti kasvojaan hupulla yrittäen olla näyttämättä kasvojaan poliisille.

Mellakkarikoksen tunnusmerkistö edellyttää sekä hajaantumiskäskyn noudattamatta jättämistä että myös osallistumista teoilla väkijoukon toimintaan. Pelkkää poistumiskäskyn noudattamatta jättämistä ei käsitykseni mukaan voi tulkita puheena olevan säännöksen tarkoittamaksi "osallistumiseksi teoilla väkijoukon toimintaan" (ks. myös Heinonen ym., Rikosoikeus s. 358).

Tutkinnan alkuvaiheessa rikosepäilylle ei sinänsä edellytetä erityisen vahvoja perusteita ("syytä epäillä"). Esimerkiksi mellakkarikosepäily edellyttää käsitykseni mukaan kuitenkin jotain konkreettista havaintoa juuri kyseisen henkilön osallistumisesta teoilla rikoslain 17 luvun 2 §:ssä tarkoitetun väkijoukon toimintaan. Tällaisia seikkoja ei mielestäni ole kantelijan osalta esitetty.

Poliisimiesten kertoma kasvojen peittäminen ei mielestäni ole osallistumista väkijoukon toimintaan. Sinänsä se on voinut herättää epäilyksen siitä, että henkilö yrittää estää tunnistamistaan, jotta häntä ei voitaisi yhdistää johonkin aiempaan tekoon. Yhteys mellakkarikosepäilyyn on kuitenkin hyvin välillinen ja heikko, kun mitään tietoa aiemmasta käyttäytymisestä ei ole ollut. Selvityksestä ei myöskään käy ilmi, oliko huppari lopultakaan erityisen epätavallisesti kantelijan päällä. Ainakaan sitä ei näytetä pidetyn rikoslaissa rangaistavaksi säädettyinä laittomana naamioitumisena.

Käytettävissäni olevasta selvityksestä ei mielestäni käykään ilmi vakuuttavia perusteita sille, että kantelijaa olisi ollut syytä epäillä mellakasta. Sen sijaan epäilyä poliisin poistumiskäskyjen noudattamatta jättämisestä (eli

niskoittelusta poliisia vastaan) voidaan tapahtumahetken tietojen perusteella ainakin jossain määrin puolustaa. Toisaalta selvityksestä ei käy ilmi, että kantelijalta olisi kysytty, miksi tämä poistumiskäskyistä huolimatta edelleen oli paikalla. Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan kantelijalla olisi ollut tähän hyvä selitys, jota ei selvityksissä ole väitettykään vääräksi.

On kyseenalaista, voidaanko kantelijan kiinnioton perusteeksi esitettyjä seikkoja pitää riittävinä hänen henkilökohtaiseen vapauteensa puuttumiselle. Vaikka kukin poliisimies, tässä tapauksessa vanhemmat konstaapelit A ja B, on joutunut itse omien havaintojensa ja harkintansa perusteella tekemään päätöksen mahdollisesta kiinniottosta, niin nyt puheena olevassa tilanteessa kentällä toimineiden poliisimiesten harkintaa näyttävät paljolti ohjanneen esimiehiltä tulleet ohjeet ja määräykset. Tähän ja lain jättämään harkintavaltaan nähden en katso asian antavan A:n ja B:n osalta aihetta muuhun kuin että kiinnitän heidän huomiotaan edellä esittämiini näkökohtiin.

Muihin kantelijan esille ottamiin kysymyksiin otan enemmän kantaa päätöksessäni dnro 1836/2/07. Siinä käsittelen muutoinkin kootusti havaintojani eduskunnan oikeusasiamiehelle poliisin toiminnasta Smash Asem -mielenosoituksessa tehtyjen useiden kymmenien kantelujen tutkimisessa ilmi tulleesta. Liitän oheen myös kantelijalle jäljennöksen tuosta päätöksestä.

- - -